

منتخب شرح نهج البلاغه

ابن ابی احمد

شامل مباحث کلامی - تاریخی
ملافت و امامت علی علیه السلام

نایف:

ابن ابی احمد معتزلی
(۶۵۶ - ۵۸۶ هـ ق)

تلخیص و ترجمه:

دکتر محمود رضا افتخارزاده

سرشناسه: افتخارزاده، محمود، ۱۳۳۳، توشیحگر

عنوان قراردادی: شرح نهج البلاغه. فارسی.

عنوان و نام پدیدآور: منتخب شرح نهج البلاغه: شامل مباحث کلامی - تاریخی خلافت و امامت علی علیه السلام / ابن ابی الحدید معتزلی: تلخیص و ترجمه محمودرضا افتخارزاده مشخصات نشر: تهران: رسالت قلم، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: ۴۰۳ ص

شابک: ۶-۱۹-۵۴۳۰-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتاب حاضر برگزیده و شرحی بر کتاب «شرح نهج البلاغه» تألیف عبدالحمید بن هبة الله ابن ابی الحدید است که خود نیز شرحی بر نهج البلاغه است.

موضوع: علم بن ابی طالب علیه السلام. امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- خطبه ها، نامه ها، کلمات قصار، نقد، تفسیر

شناسه افزوده: بنی بن ابی طالب علیه السلام. امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- نهج البلاغه. شرح شناسه افزوده: ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن هبة الله بن ابی الحدید، ۵۸۶-۶۵۵ ق. نهج البلاغه. شرح

رده بندی کنگره: ۱۱۱/۸۹: BP۴۳۳/۳۰۱۶۲

رده بندی دیویی: ۹۷/۹۵۱۵

شماره کتابشناسی ملی: ۷۱ ۳۳۱۲

منتخب شرح نهج البلاغه (ابن ابی الحدید)

شامل مباحث کلامی - تاریخی خلافت و امامت علی علیه السلام

تلخیص و ترجمه: محمودرضا افتخارزاده

ناشر: انتشارات رسالت قلم

تاریخ چاپ: ۱۳۹۵

تعداد چاپ: ۶۰۰ جلد

قیمت: ۲۲۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ

تلفن: ۶۶۴۰۰۹۲۴ - نمابر: ۶۶۴۰۳۱۰۱

Email: resalatqalam@yahoo.com

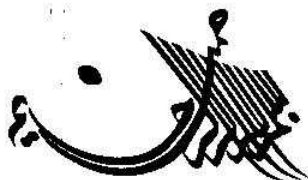
فهرست

پیش از.....	۵۹	مقدمه مترجم:.....	۷
بیعت باوی.....	۵۹	از سخنان آن حضرت در پی بازگشت از	
عرب جاهلی.....	۵۹	صفین.....	۱۲
درددل امام علی.....	۵۹	از سخنان آن حضرت که به خطبه شقشقیه	
آشوب قاسطین.....	۵۹	معروف است.....	۲۲
از سخنان آن حضرت در پی حکمیت ..	۷۰	گزیدن شکیبایی.....	۲۲
ستایش خدای را بر آزمون.....	۷۰	بیعت با علی.....	۲۱
انگیزه آشوب.....	۷۰	از سخنان آن حضرت در پی رحلت پیامبر،	
ز سلمان آن حضرت در هشدار به مارقان		آنک که عباس و ابوسفیان خواستند با	
هروان.....	۷۶	حضرت بیعت کنند.....	۲۷
از سخنان آن حضرت در پی پیکار نهروان که		از سخنان آن حضرت آنک که از حضرت	
در بیان فضائل خود فرمود.....	۸۲	خواستند تا پی طلحه و زبیر را نگیرد و برای	
از سخنان آن حضرت به هنگام عزیمت به		نبرد با آنان آماده نشود.....	۴۰
شام.....	۸۶	از سخنان آن حضرت در پاسخ به زبیر که	
از سخنان آن حضرت هنگامی که برانه شام		می پنداشت از ته دل بیعت نکرده است ..	۴۳
شد.....	۹۰	از سخنان آن حضرت در پیکار با بیداد و	
از سخنان آن حضرت هنگامی که معاویه		پیروزی داد.....	۵۰
آب را به روی حضرت بست.....	۹۷	از سخنان آن حضرت آن گاه که گزارش های	
از سخنان آن حضرت درباره معاویه ..	۱۰۰	چیرگی یاران معاویه را بر شهرها پی در پی	
از سخنان آن حضرت درباره انصار ...	۱۱۱	در می یافت.....	۵۲
از سخنان آن حضرت در سپیده دم روزی که		از سخنان آن حضرت در خلق و خوی	
ضربت خورد.....	۱۱۹	اعراب پیش از بعثت، از حال و روز خویش	

- از سخنان آن حضرت در هنگام شورا . ۱۷۱
- از سخنان آن حضرت درباره
- طلحه و زبیر ۱۷۵
- از سخنان آن حضرت در رویدادهای آینده
- ۱۸۱
- در گمراهی ۱۸۲
- از سخنان آن حضرت در فضائل اهل بیت
- ۱۸۹
- از سخنان حضرت:
- در آنان است کریمه‌های ایمان ۱۸۹
- اخبار و احادیث نبوی
- در فضائل علوی: ۱۹۱
- از سخنان آن حضرت: با بصریان
- ۲۰۲
- و بصری‌ایان ۲۰۲
- احوال مسلمانان در قیامت ۲۰۳
- از سخنان آن حضرت در عظمت خداوند
- ۲۱۷
- حمد خداوند ۲۱۷
- امید چگونه است؟ ۲۱۸
- محمد، فرستاده خدا ۲۱۸
- موسی ۲۱۸
- داوود ۲۱۹
- عیسی ۲۱۹
- رسول اعظم اسلام ۲۱۹
- از سخنان آن حضرت به یکی از یارانش که
- پرسید: «قرشیان چگونه شما را از خلافت که
- شرح شهادت امام علی: ۱۲۰
- طرح توطئه: ۱۲۰
- پیشینه ابن ملجم: ۱۲۰
- از سخنان آن حضرت بعد از فراغت از
- جنگ جمل در نكوهش عایشه ۱۲۴
- از سخنان آن حضرت در پی قتل عثمان
- که مردم می‌واستند با حضرت بیعت کنند
- ۱۳۳
- از سخنان آن حضرت در بیان فضائل و علم
- خود و آشکار ساختن نامه بنی‌امیه در پی
- پیکار نهروان ۱۳۳
- از سخنان آن حضرت
- پیامبر گرامی ۱۴۷
- امویان ۱۴۷
- اندرز به مردم ۱۴۷
- عبرت تاریخ ۱۵۱
- از سخنان آن حضرت در برتری اسلام و یاد
- پیامبر ﷺ و ملامت اصحاب ۱۵۵
- دین اسلام ۱۵۵
- یاد پیامبر ۱۵۵
- نكوهش یاران ۱۵۶
- از سخنان آن حضرت در برانگیختن
- یارانش به پیکار ۱۶۱
- از سخنان آن حضرت در پیشگویی
- رویدادهای آینده ۱۶۵
- ویژگی مغولان ۱۶۶
- مرا علم غیب نیست ۱۶۶

- ۲۷۵ بالیدن به اموال
 ۲۷۷ پند آموزی از امت‌ها
 ۲۷۷ فضیلت رسول خدا
 ۲۷۸ نکوهش نافرمانان
 ۲۷۹ فضیلت وصی رسول
 از سخنان آن حضرت درباره برتری خود
 برای قبول قول و امر و نهی رسول خدا. ۲۹۴
 از سخنان آن حضرت درباره معاویه .. ۲۹۹
 از سخنان آن حضرت به طلحه و زبیر پس از
 بیعت با حضرت، آن دو وی را سرزنش
 کردند ۳۰۶
 از سخنان آن حضرت در صفین به سپاهیان
 که در جریان حکمیت برآشفته ۳۱۲
 از سخنان آن حضرت در پاسخ به کسی که از
 حضرت درباره احادیث جعلی پراکنده در
 میان مردم سید ۳۱۷
 منافقان ۳۱۸
 خطا داران ۳۱۸
 شک‌کنندگان ۳۱۸
 راستگویان ۳۱۹
 مظلومیت تاریخی اهل بیت علیهم السلام ۳۲۲
 از سخنان آن حضرت در تظلم خواهی و
 شکوه از قریش ۳۲۶
 درباره رویداد سقیفه ۳۲۶
 از سخنان آن حضرت در عدالت علوی
 ۳۳۱
 تنها شایسته آن بودید، واندند؟ ۲۲۸
 از سخنان آن حضرت در پی بیعت با حضرت
 در مدینه، گروهی از یاران به وی گفتند: ۲۳۵
 از سخنان آن حضرت در ستایش خداوند
 ۲۳۹
 روز شورا ۲۳۹
 طلب آری از خداوند بر قریش ... ۲۴۰
 درباره اسباب جمل ۲۴۰
 از سخنان آن حضرت درباره طلحه پسر
 عییدالله ۲۴۵
 از سخنان آن حضرت را در روز نزدیکی
 حضرت به رسول خدا ۲۴۹
 از سخنان آن حضرت موسی به ۲۴۹
 قاصعه، در نکوهش شیطان ملعون ۲۴۹
 گردنکشی او ۲۴۸
 ستایش خداوند ۲۶۸
 آغاز نافرمانی ۲۶۸
 آزمون خداوند ۲۶۹
 پند آموزی ۲۶۹
 زنه از شیطان ۲۶۹
 زنه از خود پسندی ۲۷۱
 زنه از طاعت گردنکشان ۲۷۱
 پند از گذشتگان ۲۷۱
 فروتنی پیامبران ۲۷۲
 کعبه گرامی ۲۷۳
 باز هم زنه ۲۷۴
 ارزش واجبات ۲۷۵

- از سخنان آن حضرت به عبدالله پسر عباس
که نامه‌ای از عثمان نزد حضرت آورد، آن
هنگام که مردم او را محاصره کرده
بودند. ۳۳۵
- از نامه آن حضرت به کوفیان هنگامی که از
مدینه راهی بصره بود. ۳۴۰
- از نامه آن حضرت به معاویه. ۳۴۴
- از نامه آن حضرت به معاویه. ۳۵۰
- از وصیت نامه آن حضرت درباره اموالش،
این وصیت نامه را پس از بازگشت از صفین
مرقوم فرمود. ۳۵۶
- از نامه آن حضرت در پاسخ به معاویه. ۳۶۰
- از نامه آن حضرت به عبدالله پسر عباس
از شهادت محمد پسر ابوبکر. ۳۶۶
- شرح نامه؛ اعجاز ادبی کلام علوی: ۳۶۷
- از نامه آن حضرت به برادرش عقیل پسر
ابوطالب در ذکر سپاهی که به جنگ یکی از
دشمنانش فرستاده بود. ۳۷۰
- از نامه آن حضرت به عبدالله پسر عباس،
کارگزار بصره. ۳۷۳
- از نامه آن حضرت به عبدالله پسر عباس،
کارگزار بصره. ۳۷۵
- شرح نامه؛ مخاطب نامه کیست؟ ... ۳۷۷
- از نامه آن حضرت به عثمان پسر حنیف
انصاری، کارگزار بصره هنگامی که دریافت
به میهمانی بصریان رفته است. ۳۸۲
- فرازهای پایانی این نامه. ۳۸۴
- از نامه آن حضرت به ابوموسیٰ اشعری
کارگزار کوفه که مردم را از پیوستن به
حضرت در نبرد جمل باز می داشت. ۳۸۹
- از نامه آن حضرت به معاویه. ۳۹۳
- از نامه آن حضرت به سلمان فارسی پیش از
روزگار خلافتش. ۳۹۶
- سلمان و اسلام: ۳۹۲
- سلمان و امام علی: ۴۰۱
- از نامه آن حضرت به سپاهیان هنگامی که به
خلافت رسیدند. ۴۰۲

مقدمهٔ متجم:

عزالدین ابوحامد پسر هبة الله بن محمد بن محمد بن الحسین بن ابی الحدید مدائنی، معروف به «ابن ابی الید» معتزلی، ادیب، شاعر، عالم، محدث، اصولی، فقیه، متکلم و مورخ برجسته روزگار پانوی عباسیان است. وجه تسمیه «معتزلی» به دلیل گرایش او به مکتب کلامی معتزله بدان است.

وی در آغاز ماه ذی الحجه سال ۵۸۱ هجری قمری در مدائن زاده شد و زیست و دانش آموخت و با مذاهب کلامی دهنگان شناگشت.

اشعار و آثار روزگار جوانی او نشان می‌دهد که وی نیز چون بیشتر مردم مدائن، شیعهٔ امامی دو آتشه‌ای بوده است. در پی هجرت به بغداد و گرایش به مذهب کلامی «معتزله»، دیدگاه اعتقادی او دگرگون شد، اما ارادت وی به علی و آلش علیهم‌السلام به قوت خویش باقی ماند. او این واقعیت را در سراسر شرح بیست و یکمین نهج البلاغه نشان می‌دهد. شاید که اعتزال کلامی او از یک سو و نزدیکی وی به دربار خلافت و دولت از دیگر سو او را به نوعی مماشات و احتمالاً تقیه کشانده باشد. او در شرحی که بر نهج البلاغه نوشته، همهٔ مبانی امامت و ولایت علی علیه‌السلام را از منابع اهل سنت نقل می‌کند و آن را از فضائل علی علیه‌السلام می‌نامد، چرا که به باور معتزله، خلافت علی علیه‌السلام پس از نبی، نه از باب نص جلی یا خفی بلکه از باب افضلیت علی علیه‌السلام بر دیگر اصحاب بوده است. همین باور کلامی و احتمالاً تقیه باعث شده تا مبانی امامت و خلافت علی علیه‌السلام را فضائل علی علیه‌السلام بدانند.

ابن ابی الحدید در بغداد به دربار خلافت و دولت راه یافت. نخست کاتب

«دارالتشریفات» و سپس «کاتب دیوان» خلافت شد. اندکی بعد سرپرستی بیمارستان بغداد را برعهده گرفت و در عین حال سرپرستی کتابخانه‌های بغداد نیز با وی بود. ابن ابی‌الحدید دارای آثار ادبی، فقهی، کلامی، روایی و تاریخی بسیاری است که نام شانزده اثر او در تاریخ ادبیات اسلامی ثبت شده است، از جمله:

- ۱- الاعتبار علی کتاب الذریعة
- ۲- انباء المستصفی (نقد کتاب المستصفی غزالی)
- ۳- حاشیه بر کتاب المفصل فی النحو
- ۴- شرح کتاب اللمحیة فی تألیف رازی
- ۵- شرح کتاب شکایة الغرر تألیف ابوالحسن بصری در کلام
- ۶- دیوان شعر ابن ابی‌الحدید
- ۷- شرح نهج البلاغه
- ۸- شرح کتاب الیاقوت تألیف ابن‌نوبخت، در کلام
- ۹- زیارات النقیض
- ۱۰- العبقری الحسان در کلام، تاریخ و ادبیات
- ۱۱- الفلک الدائر
- ۱۲- القصائد السبع العلویات
- ۱۳- المستنصریات
- ۱۴- نظم فصیح ثعلب
- ۱۵- نقض المحصول فی علم الاصول (نقد کتاب فخرالدین رازی)
- ۱۶- الوشاح الذهبی فی العلم الادبی

مورخان در زمان مرگ ابن ابی‌الحدید دچار اختلاف هستند. ابن‌شاکر در فوات الوفيات و عیون التواریخ و ابن‌کثیر در البدایة و النهایة و عینی در عقد الجمان و ابن‌حبیب حلبی در دُرّة الاسلاک، مرگ او را در سال ۶۵۵ قمری نوشته‌اند. صاحب کتاب نسمة السحر به نقل از الدیار بکری نوشته که: وی هفده روز پیش از ورود مغولان به بغداد درگذشته است. مغولان در ۲۰ محرم سال ۶۵۶ هجری قمری وارد بغداد شدند. ذهبی در

سیره النبلاء می گوید: ابن ابی الحدید در پنجم جمادی الاخر سال ۶۵۶ هجری قمری درگذشته است. ابن فوطی در کتاب مجمع الالقب گوید که: ابن ابی الحدید سقوط بغداد را درک کرده، چراکه او و برادرش موفق الدین در خانه علقمی وزیر پناه گرفتند و از شمشیر مغولان رستند. ابن فوطی در کتاب الحوادث الجامعة گوید که: عزالدین مرگ برادرش موفق الدین را در جمادی الثانی سال ۶۵۶ قمری درک کرده و چهارده روز پس از مرگ برادرش هم زیسته است.

شرح نهج البلاغه تألیف ابن ابی الحدید، دارای مباحث روایی، کلامی، تاریخی، تفسیری و تحلیلی بسیاری است پیرامون امامت و خلافت امام علی علیه السلام. در این شرح بزرگ، نکات بسیار مهمی وجود دارد که به راستی خواندنی است. از این رو پس از تلخیص سه جلدی شرح بیست جلدی، خواندنی ترین بخش های آن گلچین شده تا خواننده را برای خواندن تمام شرح، بر شوق آورد.

محمودرضا افتخارزاده

تهران

ششمین ماه ۱۳۸۶ خورشیدی